

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

КРАСНОГОЛОВА Ірина Борисівна

УДК 378.159.947..5

**ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

13.00.01 – теорія та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1999

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
СМЕТАНСЬКИЙ Микола Іванович,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри педагогіки

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
БЕХ Іван Дмитрович,
Інститут проблем виховання АПН України, директор

кандидат педагогічних наук, доцент
ГУСАК Петро Миколайович
Волинський державний університет ім. Л.Українки, доцент
кафедри педагогіки

Провідна установа: Київський державний лінгвістичний університет, кафедра педагогіки,
Міністерство освіти України, м. Київ.

Захист дисертації відбудеться “26 ” травня 1999 р. о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.02 в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (252601, м.Київ, вул. Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (252601, м.Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий “23” квітня 1999 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Долинська Л.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність дослідження. Розв'язання проблем удосконалення підготовки висококваліфікованих спеціалістів і підвищення якості навчання становить об'єкт цілого ряду теоретичних досліджень та пошуку практичних рішень. Найсуттєвішим у наш час є знаходження внутрішніх резервів інтенсивного розвитку навчального процесу у ВНЗ.

Такими внутрішніми джерелами активності особистості у процесі набуття знань, умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання, самоосвіти та майбутньої професійної діяльності є, перш за все, фундаментальні потреби, мотиви, професійні інтереси, ставлення до навчання.

У зв'язку з цим однією з центральних проблем педагогіки вищої школи виступає дослідження мотиваційної сфери особистості як фактора ефективності учбової діяльності, який включає в себе необхідність вивчення усвідомлюваних мотивів, здатних активізувати особистість у процесі пізнання.

Комплексність, теоретична і практична значущість проблеми мотивів учіння визначили широту та інтенсивність її дослідження у психології та педагогіці, необхідність винесення на передній план різних аспектів даного феномену. Так, значна увага приділялася вивченню природи мотивів (В.Г.Асєєв, Л.І.Божович, Г.І. Щукіна, М.В. Матюхіна, С.Г. Москвичов та ін.), їх зв'язку з психічними процесами, емоціями та почуттями, індивідуальними особливостями суб'єктів учіння (В.С.Мерлін, Н.І.Рейнвальд, К.О.Альбуханова-Славська, І.А.Джидар'ян, М.І.Алексєєва та ін.), закономірностей формування мотиваційної сфери особистості (Г.С.Костюк, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, Л.І.Божович та ін.). Обґрунтовувалася необхідність та робилися спроби дослідити шляхи і методи формування мотивів учіння (В.Г.Асєєв, М.В. Гамезо, Л.С. Непомняща, Г.І Щукіна, С.Т.Григор'ян, А.К.Маркова та ін.). Значна увага приділялася вивченню методики викладання конкретних предметів та їх аспектів як засобу формування мотиваційної сфери суб'єкта учіння, досліджувався мотиваційний потенціал того чи іншого виду навчальної діяльності (Є.І.Пассов, В.П.Кузовльов, Г.В.Рогова, Т.І.Левченко та ін.). Дослідженню мотиваційного компоненту навчальної діяльності студентів та вивченню засобів його формування присвячені роботи Н.О.Савотіної, А.А.Вербицького, А.І.Спіфанцевої та ін.).

У контексті дослідження мотивів учбової діяльності особлива увага приділялася вивченню пізнавальних аспектів та закономірностей її формування у суб'єктів учіння шкільного віку. Тому результати цих досліджень не можна повністю екстраполювати на процес формування мотиваційної сфери студентів вищих навчальних закладів. Останній вимагає самостійного вивчення мотивів та пізнавального інтересу, які, разом з широкими соціальними мотивами, виділялися основними спонуками учіння.

Однак, слід зауважити, що основна увага при цьому спрямовувалася на вивчення мотиваційної сфери наукового дослідження.

Так, аналіз практики викладання англійської мови як фахової дисципліни у вищому навчальному закладі показав, що підручники та методичні розробки, які використовуються в процесі навчання, ще недостатньою мірою враховують роль і значення мотиваційної сфери студентів, динаміку

смысловітвірних мотивів учіння в процесі навчання, міру та характер взаємозв'язку мотиваційної готовності до засвоєння знань, до оволодіння способами такого засвоєння з конкретними методичними прийомами.

Беручи до уваги той факт, що мотиви вивчення різних навчальних предметів будуть дещо відрізнятися, а також зважаючи на все зростаюче значення англійської мови як навчального предмета, що зумовлено характером суспільного замовлення, недостатню вивченість мотиваційного боку його учіння, ми спрямували свої зусилля на дослідження процесу формування мотивів учіння саме цього предмета як профільної дисципліни у вищому навчальному закладі.

Недостатня дослідженість проблеми та її актуальність обумовили вибір **теми** дисертації: “Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови”. Тема дослідження є складовою науково-дослідної теми кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету ім.М.Коцюбинського “Інтеграція курсів психолого-педагогічних дисциплін”, затверджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол №5 від 17.09.1998 р.)

Об'єктом дослідження виступає мотиваційний компонент процесу учіння.

Предмет дослідження: процес формування і розвитку мотивів учіння англійської мови у студентів вищого навчального закладу.

Метою дисертаційної роботи є обґрунтування психолого-педагогічних умов, визначення оптимальних форм і методів формування та розвитку мотивів учбової діяльності студентів вищих навчальних закладів, які вивчають англійську мову як одну із спеціальностей.

Аналіз літературних джерел, а також дані включеного спостереження у процесі власної викладацької роботи дозволили сформулювати таку **гіпотезу**: найбільш продуктивною з точки зору опанування англійською мовою є така структура мотиваційної сфери студентів, у якій домінуючими є мотиви професійного досягнення, що підкріплюються процесуальними комунікативними та пізнавальними спонуканими. Вона може бути сформована за допомоги модифікації традиційної методики викладання англійської мови у вищому навчальному закладі та переструктурування змісту предмета.

Досягнення мети дослідження та перевірка сформульованої гіпотези передбачає розв'язання таких часткових **завдань**:

1. Обґрунтувати вихідні теоретичні та методологічні засади експериментального дослідження.
2. Визначити мотиви преферативного домінування в процесі роботи студентів над опануванням англійської мови, виділити основні структурні компоненти та детермінанти процесу їх формування і розвитку.
3. Розробити експериментальні процедури для досягнення поставленої в дослідженні мети та перевірки сформульованої гіпотези.

4. Проаналізувати вихідний стан мотивів учіння англійської мови як профільного предмета у студентів вищих навчальних закладів.

5. Змодельовати оптимальні умови формування і розвитку мотиваційної основи професійно-учбової діяльності.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять основні положення теорії пізнання, концепція діяльнісного опосередкування особистісного розвитку (О.М.Леонтьєв, С.Д.Максименко та ін.), дослідження психологічних механізмів цілепокладання та мотиваційно-сислової регуляції поведінки, виконані в контексті загальнопсихологічної теорії діяльності (Б.С.Братусь, Д.О.Леонтьєв, В.К.Вілюнас та ін.), закономірності формування мотиваційної сфери особистості, а також головні концептуальні тези теорії учбової діяльності, розробленої Д.Б.Ельконіним, В.В. Давидовим, А.К.Марковою та ін. З методологічної точки зору питання формування мотивів учіння пов'язане з принципами єдності свідомості та діяльності, соціальної обумовленості активності суб'єкта у процесі діяльності та спілкування.

Відповідно до поставлених завдань було використано комплекс теоретичних та емпіричних **методів** дослідження: аналіз та узагальнення літературних джерел, констатуючий експеримент, у процесі якого були використані методи анкетування, контент-аналіз студентських творів, аналіз продуктів діяльності, включене спостереження; на основі даних, отриманих у констатуючій частині дослідження, було проведено формуючий експеримент та використано методи статистичної обробки кількісних показників з наступною якісною інтерпретацією і змістовим узагальненням. Математична обробка даних та графічна презентація результатів здійснювалася за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм STATISTICA.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося у Вінницькому державному педагогічному університеті імені М.Коцюбинського протягом 1993-1998 років на факультетах: філологічному, іноземних мов, підготовки вчителів початкових класів серед студентів, які вивчають англійську мову як одну з спеціальностей. Контингент піддослідних склали 104 студенти зазначених факультетів та 12 викладачів.

Надійність та вірогідність отриманих даних забезпечувалась вибором методів, адекватних меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки досліджуваних, послідовною реалізацією теоретичних положень у розв'язанні завдань емпіричного дослідження, кількісним та якісним аналізом експериментальних даних, а також використанням взаємодоповнюючих методів дослідження.

Наукова новизна дослідження. Вперше було визначено зміст мотиваційного синдрому учіння англійської мови як профільного предмета на основі таких критеріїв: дієвості мотиву, його відповідності провідній діяльності та віковим особливостям суб'єкта учіння, наявному зв'язку з позитивними емоційними переживаннями під час заняття та в процесі підготовки до нього; встановлено оптимальну структуру мотиваційної сфери суб'єкта учіння з точки зору його роботи над опануванням англійською мовою як профільною дисципліною; обґрунтовано механізми та способи

формування мотивів учіння студентів вищого навчального закладу; експериментально підтверджено зв'язок мотивів уникнення негативного досвіду з негативними почуттями під час заняття з англійської мови та зниженням учбової активності студентів.

Теоретичне значення запропонованої роботи полягає в тому, що сформульовані в результаті дослідження положення, ідеї та висновки є подальшою розробкою загальної теорії мотивації діяльності та педагогіки вищої школи, розширюють і поглиблюють уявлення про основні закономірності функціонування та формування мотивів учбової діяльності студентів. Проаналізовано стан мотивів учбової діяльності студентів вищих навчальних закладів та їх вплив на результативність цієї діяльності. Виявлено мотиви оволодіння англійською мовою в цілому як досягнення перспективної кінцевої мети, мотиви роботи над різними аспектами мови та видами навчального матеріалу. Визначено усвідомлювані причини зниження активності в процесі роботи над мовою в цілому та певними її аспектами. Вивчено ставлення студентів до оцінки як фактора зовнішньої мотивації, простежено варіативність мотивів учіння студентів залежно від року навчання, факультету, рівня успішності.

Проведено групування мотивів учіння, які є типовими та актуальними для студентського віку та діяльності учіння англійської мови та виділено умови формування мотивів преферативного домінування.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані експериментальні дані дозволили обґрунтувати умови, визначити оптимальні шляхи та методи формування і розвитку мотивів учіння англійської мови у студентів з метою удосконалення процесу навчання англійської мови у вищому навчальному закладі. Запропонована методика формування мотивів професійного досягнення, пізнавальних і комунікативних мотивів учіння може бути використана для формування внутрішніх спонук учіння будь-якої іноземної мови, а дещо модифікована - для формування мотивів учіння в процесі викладання інших профільних дисциплін з метою інтенсифікації учбової активності студентів, а отже, підвищення рівня академічної успішності, формування стійкого позитивного ставлення до предмета.

Створено та апробовано два варіанти запитальника, який дозволяє виявити усвідомлювані мотиви учіння студентів ВНЗ та визначити їх кількісні параметри.

Особистий внесок автора. В опублікованих у співавторстві працях концептуальні ідеї, методичні розробки та результати співавторів не використовувались.

Апробація результатів дослідження та впровадження. Запропоновані у дисертаційному дослідженні шляхи та методи формування мотивів учіння англійської мови у студентів використовувалися викладачами кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського під час роботи зі студентами перших-третьох курсів філологічного факультету, кафедрою англійської мови факультету іноземних мов.

Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на II-й науково-практичній конференції "Шляхи підвищення ефективності підготовки педагогічних працівників" /Вінниця-Бар,

1994/, Всеукраїнській науково-практичній конференції "Елітарна освіта в кризовому суспільстві: шляхи становлення і виживання" /Кіровоград, 1996/, 4-х Всеукраїнських педагогічних читаннях "В.О.Сухомлинський і сучасність" /Вінниця, 1997/, 3-й міжнародній конференції TESOL Ukraine "Multiplicity and Diversity of TESOL Experiences /Вінниця, 1998/, міжнародній науково-практичній конференції "Науково-теоретичні і методичні засади конструювання змісту професійної освіти" /Вінниця, 1998/, засіданнях кафедри педагогіки та кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського.

Положення, що виносяться на захист.

1. Формування і розвиток мотивів учіння студентів повинні вестися з урахуванням критеріїв їх преферативного домінування, якими слід вважати дієвість мотиву, його відповідність провідній діяльності та віковим особливостям суб'єкта учіння, а також зв'язок із позитивними емоційними переживаннями під час заняття та в процесі підготовки до нього.

2. Мотивами преферативного домінування з метою їх цілеспрямованого формування в процесі викладання англійської мови у ВНЗ слід визнати: дискретні мотиви професійного досягнення і процесуальні пізнавальні та комунікативні мотиви.

3. Якісні та кількісні показники структури мотиваційного синдрому учіння та його загальна інтенсивність, ураховуючи виділені критерії преферативності, повинні відповідати таким умовам:

у мотиваційному синдромі учіння повинні бути представлені мотиви професійного досягнення, пізнавальні та комунікативні спонуки;

частка мотивів професійного досягнення у загальному синдромі мотивації учіння англійської мови має складати не менше 50.0%, комунікативних мотивів - 20.0%, пізнавальних - 20.0%, а частка мотивів уникнення негативного досвіду не повинна перевищувати 10.0%. Результативна учбова діяльність, процес перебігу якої пов'язується з позитивними емоційними переживаннями, буде ініціюватися, якщо з умов останньої групи задовольняться не менше трьох.

4. Формування і розвиток мотивів преферативного домінування передбачає створення професійного уявлення студентів, чітке визначення та усвідомлення кінцевої мети учіння, розуміння практичної значущості та зв'язку з кінцевою метою кожного окремо взятого заняття та виду роботи, використання репродуктивно-виконавчої та проблемно-розвивальної стратегій введення мети учіння, при наданні переваг останній, оволодіння способами пізнавальної діяльності в умовах надання комунікативності усьому практичному курсу англійської мови, спрямування емоційно-оцінних суджень викладача на зняття негативних переживань під час заняття з англійської мови та формування стійкого позитивного ставлення до предмета.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (353 найменування), додатків. Повний обсяг дисертації 215 сторінок, основного тексту – 157 сторінок, 6 таблиць та 6 діаграм на 12 сторінках, список використаних джерел - 30 сторінок, додатки - 28 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність дисертаційного дослідження, визначаються його мета, об'єкт, предмет, формулюються гіпотеза та завдання, висвітлюється наукова новизна, теоретична та практична значущість роботи, сформульовані головні положення, що виносяться на захист, описуються форми її апробації та впровадження.

Перший розділ " Теоретичні основи формування та розвитку мотивів учбової діяльності студентів" присвячений аналізу стану розробки проблеми в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, визначенню вихідних положень, шляхів і методів формування мотивів учіння у студентському віці.

Аналіз стану теоретичної та експериментальної розробки проблеми формування та розвитку мотивів учіння дозволяє визначити головні напрями, за якими здійснюються сучасні дослідження.

Один із них об'єднує психолого-педагогічні пошуки, які безпосередньо пов'язані з вивченням мотивів учіння; науковці роблять спробу з'ясувати види таких мотивів, їх відносне значення для успішності процесу учіння, шляхи та засоби перебудови мотивів учіння під впливом факторів різного виду (Алексеева М.І., Вербицький А.А., Платонова Т.А., Гончарук П.А. та ін.)

Другим достатньо представницьким напрямом досліджень є вивчення ролі різного роду моментів психічного життя людини, які мають важливе значення для формування основ мотивації учіння. Сюди можна віднести дослідження формування пізнавальних інтересів, активності у процесі засвоєння знань (Щукіна Г.І., Олексієнко Т.О., Брандт Р.А., Хасанбаєва Д.Х., Дусавицький О.К. та ін.); дослідження, які стосуються перспективних цілей учіння (Вайсман Р.С., Непомняца Г.І. та ін.). До цього ж напрямку можна віднести роботи, які розглядають позитивні та негативні фактори, пов'язані як з соціальними явищами (наприклад, можливість вибору професії), так і явищами особистісними (низька, висока успішність, інші), які впливають на характер мотивів учіння (Акімова М.К., Онуфрієв Є.О., Вінніченко Н.А. та ін.).

Більшість дослідників визначають провідними учбово-пізнавальні мотиви. Але якщо пізнавальні мотиви є високопродуктивними для процесу учіння школярів, то у вищому навчальному закладі їх роль дещо змінюється. Особливості соціального стану студентства та їх вікові характеристики впливають на діяльність таким чином, що вона вже не може спонукатися лише пізнавальними мотивами, пізнавальним інтересом. Формування учіння заради учіння вже не спрацьовує. На передній план тут виходить професійна спрямованість студентів, їх орієнтація на майбутнє, яка часто носить відверто прагматичний характер. Саме тому процес учіння у вищому навчальному закладі характеризується "своїми" специфічними мотивами, які багато в чому відрізняються від мотивів учіння школярів, і вимагають детального теоретичного та експериментального вивчення.

Загальноновизнаним є судження про те, що за певних умов може спостерігатися істотне розходження мотивів усвідомлюваних та реально діючих. Це характерне і для учбової діяльності.

У своєму дослідженні ми виходимо з того, що учбова діяльність завжди буде спонукатися рядом мотивів. Найбільш продуктивними вони будуть за умови їх повного усвідомлення, а ядром учбової

діяльності студентів є учбова самосвідомість, під якою Б.Г.Ананьєв розумів усвідомлення тими, хто навчається, мотивів, цілей, прийомів учіння та самого себе як суб'єкта учбової діяльності, який організує, спрямовує та контролює процес учіння.

Тому завданням викладача в процесі формування та розвитку мотивів учіння є суміщення двох планів мотиву: плану усвідомлення та плану дієвості.

Аналіз літературних джерел дозволяє зазначити, що кожний із дослідників, які вивчають проблему мотивації учіння, пропонує свою більш-менш детальну структуру мотиваційної сфери суб'єкта учіння, підкреслюючи при цьому значення домінуючих мотивів. При цьому класифікації провідних спонук (так зване бажане, або преферативне домінування) характеризуються значним розходженням.

Ми вважаємо, що мотиви преферативного домінування повинні визначатися за певними критеріями. Такими критеріями були обрані: а) дієвість мотиву (здатність ініціювати діяльність); б) відповідність мотиву провідній діяльності та віковим особливостям суб'єкта учіння; в) зв'язок з позитивними емоційними переживаннями.

Аналіз літературних джерел та досвід практичної діяльності дав змогу визнати, що мотивами учіння, які відповідають таким критеріям є мотиви професійного досягнення, пізнавальні і комунікативні спонуки учіння. Основною умовою формування зазначених спонук виступає певним чином організована учбова діяльність плюс елементи механізму формування мотивів "зверху вниз" (В.Г.Асеев). Спеціальною організацією діяльності, яка здатна вплинути на мотиваційну сферу суб'єкта учіння, буде її побудова на основі особистісно-діяльнісного підходу. Однак цей висновок потребує ретельної експериментальної перевірки.

Організація навчання англійської мови на основі особистісно-діяльнісного підходу означає, що навчальний процес повинен будуватися з максимальним урахуванням минулого досвіду студента, його індивідуальних і вікових особливостей та організуватися як учбова діяльність суб'єкта, об'єктом якої є діяльність мовленнєва.

Умовами формування та розвитку мотивів професійного досягнення у студентському віці також виступатимуть: сформоване професійне уявлення студентів; чітко визначена та усвідомлена кінцева мета учіння; розуміння практичної значущості та зв'язку з кінцевою метою кожного окремо взятого заняття, кожного виду роботи; використання репродуктивно-виконавчої та проблемно-розвивальної стратегій введення мети учіння, при наданні переваг останній; використання методів емоційної регуляції в учбовій діяльності; відпрацювання системи навчальних дій, що одночасно виступає умовою формування та розвитку пізнавальних мотивів учіння.

Аналіз літературних джерел, досвіду практичної діяльності дозволяє зробити висновок про необхідність формування та розвитку професійних мотивів, які повинні втілитися у постановці кінцевої мети. Оскільки кінцева мета курсу "Практичної англійської мови" у ВНЗ є досить віддаленою в часі, то вона повинна підкріплюватися як проміжними цілями учіння, що тісно пов'язані з нею, так і рядом процесуальних мотивів, різновидом яких є пізнавальні спонуки.

Умовами формування і розвитку пізнавальних мотивів учіння визначаються: ведення навчального процесу на рівні функціональних можливостей студента, максимальна опора на мислительну діяльність; емоційна атмосфера навчання; сприятливе спілкування в навчальному процесі, активізація учбової діяльності студентів.

Дослідження психологів показали, що оволодіння способами пізнавальної діяльності має високий мотивуючий потенціал. Як один із шляхів реалізації цієї ідеї може виступати така організація навчального процесу, в умовах якої постійно підтримувався б та формувався інтерес до способів самостійного здобуття знань.

Як різновид пізнавальної мотивації в процесі учіння англійської мови виділяється лінгвопізнавальна мотивація, яка полягає в позитивному ставленні тих, хто навчається, до самої мовної матерії та вивчення основних якостей мови. Можна визначити два шляхи її формування: опосередкований (тобто через професійні та комунікативні мотиви) та безпосередній, шляхом стимулювання пошукової діяльності студентів у мовному матеріалі.

Важливою умовою формування пізнавальних мотивів учіння студентів є внутрішня вмотивованість викладача.

Специфіка англійської мови як навчального предмета (спілкування є як кінцевою метою учіння, так і засобом її досягнення), дозволяє виділити провідними спонукками її учіння мотиви комунікативні.

У своєму дослідженні ми виходили з того, що найважливішою умовою формування та розвитку комунікативних мотивів учіння буде надання комунікативного характеру всьому курсу навчання англійської мови, тобто побудова його як моделі процесу міжособистісного спілкування та активне використання рольової гри.

Умови формування професійних, комунікативних, пізнавальних мотивів учіння студентів не є чітко розмежованими. Вони виступають у взаємозв'язку та знаходяться у відносинах взаємовпливу, оскільки такі ж відносини характерні і для відповідних спонук.

У другому розділі "Експериментальне дослідження процесу формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови" викладені результати експериментального дослідження мотивів учіння англійської мови у студентів ВНЗ, визначено мотиви преферативного домінування з метою їх цілеспрямованого формування, представлено модель та організацію формуючого експерименту, проаналізовано його результати.

Наше дослідження підтвердило припущення про те, що ієрархічне ядро мотивації учіння англійської мови студентами ВНЗ складають мотиви професійного досягнення, комунікативні, пізнавальні, які досить часто підкріплюються мотивами зовнішніми, що можуть бути поділені на дві групи: мотиви-додаткові стимули активності, спрямовані на отримання високої оцінки та похвали викладача, товаришів по групі та мотиви уникнення неприємного досвіду, які гальмують активність на занятті та призводять до падіння успішності та виникнення негативних почуттів під час заняття з англійської мови, що веде до формування стійкого негативного ставлення до предмета. Основне

ієрархічне ядро мотивації учіння не зазнає суттєвих змін у залежності від таких факторів як факультет, рік навчання та рівень успішності. Різний рівень успішності визначається не якісним складом домінуючих мотивів учіння, а різним рівнем розвитку їх діяльнісного компоненту та особливістю структури їх мотиваційної сфери.

Завдання формування та розвитку мотивів учіння англійської мови у студентів вищих навчальних закладів передбачає вирішення питання про те, які саме мотиви слід формувати та розвивати. Беручи до уваги полівмотивованість діяльності учіння, це є не просто питання пошуку та відбору того чи іншого окремо взятого мотиву з метою його формування, а визначення оптимальної структури мотиваційної сфери студента.

У результаті експериментального дослідження шляхом математичної обробки кількісних показників з наступною якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням було доведено, що якісні та кількісні показники структури мотиваційного синдрому учіння та його загальна інтенсивність, враховуючи виділені нами критерії преферативності, повинні задовольняти такі умови:

1) у мотиваційному синдромі учіння повинні бути представлені мотиви професійного досягнення, пізнавальні та комунікативні;

2) частка мотивів професійного досягнення у загальному синдромі мотивації учіння англійської мови має складати не менше 50.0%, комунікативних мотивів - 20.0%, пізнавальних - 20.0 %, а частка мотивів уникнення негативного емоційного досвіду не повинна перевищувати 10.0%. Результативна учбова діяльність, процес перебігу якої пов'язується з позитивними емоційними переживаннями буде ініціюватися, якщо з умов останньої групи задовольняться не менше трьох.

Отримані дані свідчать також про те, що показник бажаного рівня успішності позитивно корелює із характером почуттів та емоцій, які переживаються студентом під час заняття.

Зовнішні мотиви, які в процесі роботи над мовою виконуватимуть роль додаткових стимулів, незалежно від їх кількісного значення, не мають статистично значущої кореляції ні з рівнем бажаної успішності, ні з характером почуттів під час заняття. Однак на рівні тенденції спостерігається позитивний зв'язок між висотою числового показника представленості зовнішніх стимулів та невизначеністю почуттів. (За даними спостереження та практичного досвіду, за невизначеністю, як правило, приховуються негативні почуття).

Таким чином, процес формування і розвитку мотивів учіння повинен бути спрямований не тільки на підвищення загального показника інтенсивності мотиваційного синдрому, а й на формування такої його структури, яка б задовольняла вище згадані умови. Це повинен бути процес формування не якогось одного мотиву, а їх тріади: мотивів професійного досягнення, комунікативних та пізнавальних, та водночас зняття або зведення до мінімуму представленості мотивів уникнення негативного емоційного досвіду, які значною мірою впливатимуть на характер почуттів, які студент переживає під час заняття, та призводять до формування стійкого ставлення до діяльності учіння іноземної мови.

На підставі отриманих результатів була здійснена спроба вичленувати зміст та етапи формування мотивів професійного досягнення, комунікативних та пізнавальних мотивів у процесі викладання англійської мови. Все це дозволило окреслити шляхи, визначити прийоми та засоби формування вище згаданих мотивів учіння у студентів вищих навчальних закладів на заняттях з англійської мови.

Дослідження проводилося протягом 1997-1998 навчального року на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Експериментальна робота велася паралельно на філологічному факультеті та факультеті підготовки вчителів початкових класів, у групах студентів, однією зі спеціальностей яких є "Англійська мова".

Навчання у контрольних групах здійснювалося згідно з традиційною методикою, тобто виконували студентами вправи та завдання носили, в основному, мовний характер і були спрямовані на засвоєння певних граматичних і лексичних явищ та умінь використовувати їх у новому контексті. Студенти отримували оцінку за якість виконаної роботи.

В експериментальних групах навчання мало такі особливості:

Визначаючи навчальний процес як взаємодію викладача та студента, спрямовану на досягнення спільної пізнавальної мети, слідом за В.В.Давидовим та Д.Б.Ельконіним, виділимо таку його структуру:

- 1) актуалізація теоретико-пізнавального інтересу;
- 2) визначення кінцевої учбової мети;
- 3) попереднє визначення системи проміжних цілей та способів їх досягнення;
- 4) виконання системи власне учбових дій;
- 5) дії контролю;
- 6) дії оцінки.

Кожен із зазначених структурних елементів має значні потенційні можливості для формування мотивів учіння, тобто їх формування і розвиток можливий на кожному із виділених етапів процесу учіння. Так, другий і третій етапи характеризуються найбільшими потенційними можливостями формування мотивів професійного досягнення, четвертий - мотивів пізнавальних та комунікативних, п'ятий та шостий етапи створюють умови для формування всіх трьох зазначених категорій спонук учбової діяльності.

З метою формування мотивів професійного досягнення на другому і третьому етапах, ми звертали особливу увагу на те, щоб мета не тільки чітко усвідомлювалася педагогом, але й включалася як обов'язковий елемент до системи навчання.

Маючи на меті забезпечення інтеріоризації цілей заняття, а отже, формування і розвитку професійних мотивів учіння, під час експериментального навчання використовувалися репродуктивно-виконавча та проблемно-розвивальна стратегії введення мети учіння, при наданні переваг останній, широко використовувалися методи створення емоціогенних ефектів у процесі введення мети, яка часто виводилася студентами з проблемної ситуації.

Формуванню професійних уявлень студентів як одному із шляхів формування мотивів професійного досягнення слугувало введення в процес навчання англійської мови окремої розмовної теми, яка стосувалася майбутньої професійної діяльності студентів, та обговоренню якої було присвячено серію аудиторних занять, написання творчих робіт.

Усвідомленню студентами власної можливості досконало опанувати мову, що є однією з умов прийняття кінцевої мети її учіння та формування і розвитку мотивів професійного досягнення, слугувала організація зустрічей з носіями мови, прилучення до користування фондами оригінальної літератури English Learning Resource Centre, створеного на базі факультету іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Результати, отримані в констатуючій частині дослідження, досить чітко вказують на те, що причиною зниження та відсутності активності на занятті з англійської мови є наявність мотивів уникнення негативного емоційного досвіду та звичність негативних почуттів. Ці ж фактори, за умови їх повторюваної дії, будуть причиною формування стійкого негативного ставлення до предмета, падіння інтенсивності внутрішніх мотивів учіння.

Для того, щоб визначити шляхи та методи усунення таких мотивів уникнення негативного емоційного досвіду ми розглянули їх природу та причини виникнення. Ліквідація такої причини або їх груп слугувала усуненню відповідних спонук.

Студент боїться робити помилки в мові найчастіше з двох причин: небажання отримати негативну оцінку або оцінку, нижчу від тієї, на яку він звично претендує і яка відповідає його рівню самооцінки та рівню домагань та побоювання бути засудженим одногрупниками, втратити свою репутацію або сприяти формуванню уявлень про себе як про нездібного студента, тобто втратити або знизити свій статус у колективі.

Отже шляхом усунення негативних спонук учіння було обрано раціональне використання педагогічної оцінки та формування взаємовідносин у групі, які б ґрунтувалися на взаємоповазі, взаємодопомозі та взаєморозумінні.

Для досягнення даної мети ми відмовилися від поурочного оцінювання знань студентів, оцінювання кожного виду роботи на занятті, результатом якого була б оцінка в журналі. Для інформування студентів про об'єктивний рівень їх досягнень використовувалися емоційно-оцінні судження, які чітко обґрунтовувалися викладачем. Увага акцентувалася на позитивних оцінках, на схваленні індивідуальних та групових досягнень.

З метою зняття другої причини на занятті з англійської мови використовувалися вправи, які мають гуманістичну спрямованість, тобто разом із активізацією мовних навичок спрямовані на розвиток самопізнання, саморозуміння, самоактуалізації, а разом з тим розуміння інших, емпатії, потреби у співпраці. Тобто завданням викладача виступав розвиток як інтелектуальної сфери студентів, так і емоційно-чуттєвої.

За умов експериментального навчання діяльність викладача була також спрямована на формування у студентів узагальнених способів пошуку потрібної інформації при оглядовому читанні,

інтерпретації тексту, аналізу твору, який використовується для домашнього читання, роботи з новими лексичними одиницями. Діяльність формування узагальнених способів мала на меті формування вміння виділяти структуру такої діяльності та відпрацювання кожного її елемента з наступним самостійним відтворенням та застосуванням у новому контексті.

Одним із важливих факторів формування повноцінних мотивів учіння є метод навчання, який дає можливість організувати внутрішню інтенсивну активність суб'єктів учіння та забезпечує необхідні умови формування та розвитку відповідних мотивів. Таким методом у контексті нашого експериментального дослідження виступало органічне поєднання комунікативного методу навчання англійської мови, з метою формування комунікативних мотивів учіння та оволодіння мовленнєвими навичками та проблемно-пошукового, з метою формування пізнавальних мотивів учіння та опанування мовних явищ.

Одним зі шляхів формування мотивів професійного досягнення за умов експериментального навчання було виконання завдань професійної спрямованості на заключному етапі роботи над кожною темою, практичне оволодіння студентами навичками професійної діяльності. Цьому сприяв характер окремих завдань в процесі роботи над домашнім читанням.

Для підтримки зворотного зв'язку зі студентами під час процесу формування мотивів учіння англійської мови в умовах експериментального навчання була використана ідея діалогу-журналу.

Навчання англійській мові як профільній дисципліні, зорганізоване у такий спосіб, мало слугувати розвитку мотивів учіння цього предмета, які були виділені нами як мотиви преферативного домінування: мотивів професійного досягнення, комунікативних та пізнавальних, а також зменшенню інтенсивності мотивів уникнення негативного емоційного досвіду, які в контексті досліджуваної діяльності виступатимуть спонукою зниження активності студентів, спрямованої на оволодіння англійською мовою.

Показником рівня сформованості мотивів учіння англійської мови були результати учбової діяльності та характер перебігу самого навчального процесу. Результати діяльності вимірювались за такими параметрами:

- 1) швидкість виконання завдання;
- 2) міра усталеності узагальненої дії (використання її за нових умов);
- 3) кількість помилок.

Характер учбової діяльності як опосередкований показник активності мотивів учіння вимірювався за такими параметрами:

1) мотиваційна ініціативність (доповнення, які вносилися у виконання завдань, самостійна постановка запитань, спрямованих на поглиблення знань з навчального предмета, прагнення виконати додаткову роботу, самостійний пошук інформації);

2) зосередженість (час роботи без відволікань, точність і повнота виконання завдання, ретельна підготовка до заняття);

3) емоційні компоненти учіння (емоційні реакції в процесі прийняття завдання та його виконання, позитивні та негативні оцінки значущості вивчення англійської мови та активної роботи на занятті).

Аналіз зазначених параметрів дозволив нам виділити ознаки рівнів сформованості мотивів учіння англійської мови.

За всіма цими показниками здійснювалося порівняння результатів навчання у контрольних та експериментальних групах.

Аналіз результатів формуючого експерименту показав, що запровадження у процес навчання англійської мови у вищому навчальному закладі нових чинників дозволило істотно збільшити зростання переважної більшості досліджуваних параметрів. Про це свідчать фактичні дані, отримані в ході експерименту.

Так опосередкованими показниками успішності формування мотивів учіння студентів можна розглядати показники динаміки інтересу до англійської мови як навчального предмета до початку та після проведення формуючого експерименту, показники частоти звертання студентів до роботи над позапрограмним матеріалом з предмета (див. рис. 1, 2).

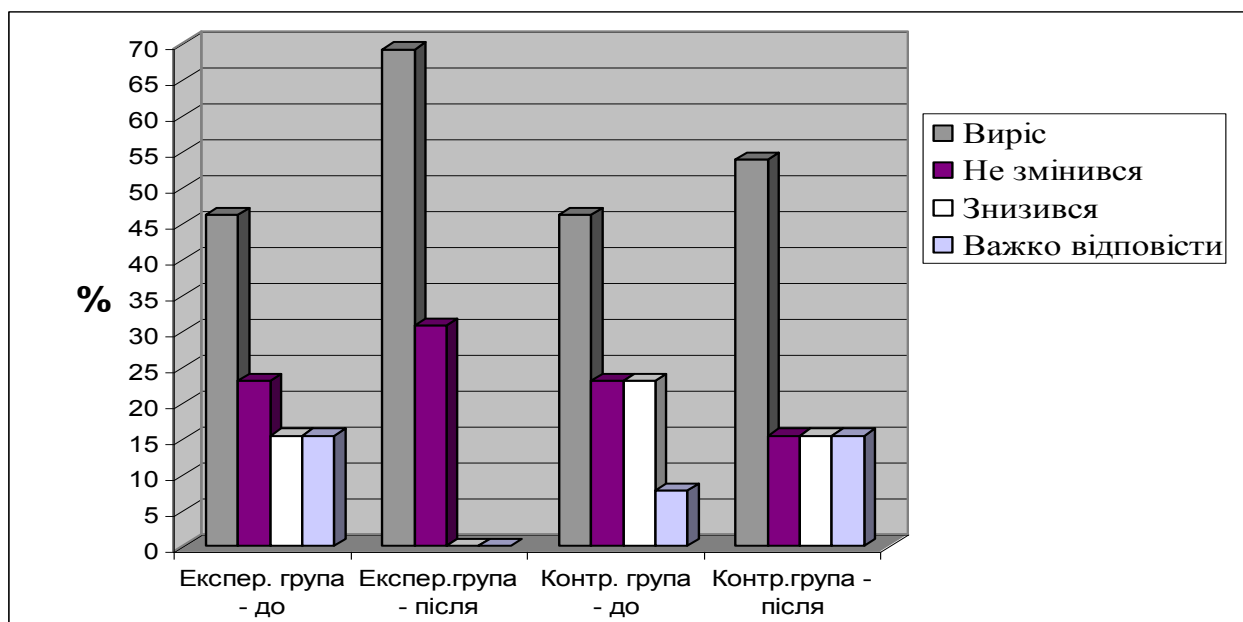

Рис. 1. Динаміка показників зростання інтересу до вивчення англійської мови на філологічному факультеті.

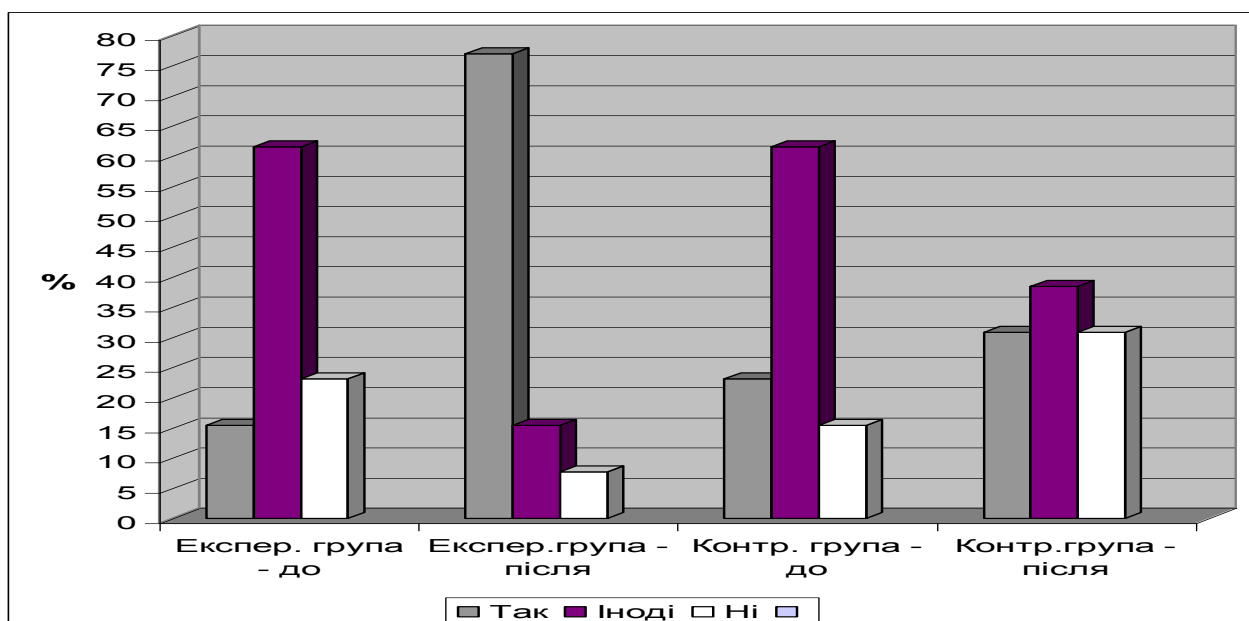

Рис.

2. Динаміка роботи над позапрограмним матеріалом з англійської мови на філологічному факультеті.

Дані про структуру мотиваційного синдрому учіння студентів однієї з експериментальних груп, отримані до початку та після завершення експериментального навчання у порівнянні з контрольною групою наводяться у таблицях 1, 2.

Таблиця 1

Аналіз мотиваційного синдрому учіння студентів та критерії доцільності його формування (філологічний факультет, експериментальна група)

№	Студенти групи	А	Б	В	Г	Д	Е	Є	Ж
1	Тетяна А.	(1) 3	(-4) 6	(3) 3	(2) 1	(5) 1	(15) 14	(5.0) 5	(н) +
2	Оксана Б.	(1) 3	(-4) 4	(3) 4	(0) 0	(3) 0	(11) 11	(-3.5) 4	(-) +
3	Ірина Г.	(1) 3	(-4) 5	(0) 3	(0) 0	(2) 1	(7) 12	(3.0) 4	(н) +
4	Ірина Д.	(3) 3	(8) 8	(4) 4	(0) 0	(1) 1	(16) 16	(4.5) 4	(+) +
5	Оксана З.	(3) 4	(7) 8	(4) 4	(0) 0	(0) 0	(14) 16	(5.0) 5	(+) +
6	Вікторія К.	(3) 5	(7) 8	(3) 4	(0) 0	(1) 0	(14) 17	(5.0) 5	(+) +
7	Олексій К.	(3) 5	(8) 8	(3) 4	(1) 1	(0) 0	(15) 18	(5.0) 5	(+) +
8	Світлана М.	(2) 3	(4) -5	(2) 4	(0) 0	(4) 1	(12) 13	(3.0) 3	(-) н
9	Руслан П.	(4) 4	(6) 7	(2) 3	(2) 1	(1) 0	(15) 15	(5.0) 5	(+) +
10	Юлія Р.	(3) 4	(-5) 6	(1) 3	(1) 1	(3) 0	(12) 14	(4.0) 4	(б) +
11	Юрій С.	(3) 4	(-6) 6	(1) 2	(1) 1	(4) 1	(14) 14	(-3.0) 4	(-) +

12	Мар'яна Т.	(1) 4	(-7) 6	(1) 3	(1) 1	(2) 0	(12) 14	(-3.0) 4	(-) +
13	Володимир У.	(1) 4	(6) 8	(5) 6	(0) 0	(0) 0	(12) 18	(5.0) 5	(+) +
	Сума	(27) 49	(76) 87	(32) 47	(8) 6	(26) 5	(169) 192		

Таблиця 2

Аналіз мотиваційного синдрому учіння студентів та критерії доцільності його формування (філологічний факультет, контрольна група)

№	Студенти групи	А	Б	В	Г	Д	Е	Є	Ж
1	Ірина Б.	(3) 3	(6) 7	(2) 2	(3) 3	(1) 1	(15) 16	(5) 5	(+) +
2	Олена В.	(1) 2	(-4) -6	(2) 3	(2) 1	(5) 4	(14) 16	(-3) -3	(-) -
3	Вікторія Д.	(2) 3	(7) 7	(4) 4	(0) 0	(0) 0	(13) 14	(5) 5	(+) +
4	Жанна Д.	(3) 3	(7) 8	(3) 2	(0) 1	(4) 2	(17) 16	(5) 5	(н) н
5	Ганна З.	(4) 3	(6) 7	(2) 3	(1) 2	(1) 0	(14) 15	(5) 5	(+) +
6	Наталія З.	(1) 1	(-5) -5	(3) 2	(2) 2	(4) 5	(15) 15	(-3.5) -3	(-) -
7	Світлана С.	(1) 2	(-4) -7	(3) 4	(1) 1	(4) 3	(13) 17	(-3) -3	(-) н
8	Оксана М.	(2) 3	(-7) 6	(2) 3	(0) 1	(5) 4	(16) 17	(3) 4	(н) н
9	Наталія П.	(3) 4	(8) 8	(3) 4	(1) 1	(0) 1	(15) 18	(4.5) 5	(+) +
10	Артем Ф.	(3) 3	(6) 7	(1) 2	(1) 2	(3) 3	(14) 17	(3.5) 4	(-) -
11	Тетяна Х.	(4) 2	(6) 6	(3) 2	(0) 1	(1) 2	(14) 13	(5) 4	(+) н
12	Надія Ч.	(3) 3	(7) 6	(4) 4	(1) 1	(3) 2	(18) 16	(4) 5	(н) +
13	Ольга Ш.	(1) 2	(6) -7	(1) 2	(1) 1	(2) 3	(11) 15	(-3) 3	(-) -
	Сума	(31) 34	(79) 87	(33) 37	(13) 17	(33) 30	(189) 205		

Умовні позначення: А - комунікативні мотиви, Б - мотиви професійного досягнення, В - пізнавальні мотиви, Г - зовнішні мотиви, що стимулюють активність, Д - зовнішні мотиви уникнення негативного емоційного досвіду, Е - сумарний показник інтенсивності мотивів учіння, Є - середнє значення екзаменаційної оцінки з предмета за 1-й і 2-й семестри, Ж - звичне почуття на занятті з

мови: + - позитивне, – - негативне, б - байдужість, н - студент вагається у визначенні. В дужках подаються показники, визначені до початку експериментального навчання.

Усі використані нами засоби формування мотивів професійного досягнення, комунікативних та пізнавальних, а також зняття спонук уникнення негативного досвіду дозволили отримати вірогідний приріст по кожній із груп у експериментальних групах у порівнянні з контрольними.

У результаті проведення експериментального навчання значно підвищилися показники інтенсивності мотивів професійного досягнення, а також комунікативних та пізнавальних спонук учіння. Результатом розвитку зазначених мотивів учіння стало покращання фактичних знань з мови та формування відповідних навичок, що виразилося підвищенням успішності з предмета. У процесі експериментального навчання вдалося знизити інтенсивність мотивів уникнення негативного емоційного досвіду: після завершення експерименту у жодного студента показник інтенсивності цієї групи мотивів не перевищував 1. Зростання сумарного показника інтенсивності трьох мотивів, визначених нами мотивами преферативного домінування, призвело до зміни характеру активності студентів під час заняття та способів проведення вільного часу, а також зростання успішності з предмета, позитивної зміни звичних почуттів, які переживають студенти під час заняття з англійської мови.

Одержані у дисертаційному дослідженні результати в цілому підтвердили висунуту гіпотезу та дозволили зробити такі **висновки**:

1. Формування і розвиток мотивів учіння студентів є складним і багатofакторним процесом, який повинен вестися з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей суб'єкта учіння, а також опиратися на наявний рівень розвитку та зміст його мотиваційної сфери.

2. Найбільш розповсюдженими та актуальними для студентського віку мотивами учіння англійської мови як профільного предмета є: мотиви професійного досягнення, пізнавальні, комунікативні, вузькоособистісні мотиви та мотиви уникнення негативного емоційного досвіду.

3. Основними чинниками, що негативно впливають на процес формування і розвитку мотивів учіння є: нерозуміння практичної значущості матеріалу, що вивчається, усвідомлення власної некомпетентності, відсутність можливості інтенсивного неформального спілкування, нецікавість фактичного матеріалу, відсутність цілеспрямованої роботи по опануванню та вдосконаленню способів роботи над англійською мовою.

4. Мотиви учіння студентів повинні формуватися згідно критеріїв преферативного домінування. Такими критеріями виступають: дієвість мотиву; відповідність мотиву провідній діяльності та віковим особливостям суб'єкта учіння; зв'язок мотиву з позитивними емоційними переживаннями під час заняття та в процесі підготовки до нього.

5. Мотивами преферативного домінування в контексті діяльності учіння англійської мови визначилися: дискретні мотиви професійного досягнення, процесуальні пізнавальні та комунікативні спонуки.

6. Існує зв'язок мотивів уникнення негативного емоційного досвіду з негативними почуттями під час заняття з англійської мови та зниженням учбової активності студентів. Підтверджено їх роль не як додаткових зовнішніх стимулів учбової активності, а як причини її блокування.

7. Умови формування професійних, комунікативних, пізнавальних мотивів учіння студентів не є чітко розмежованими. Вони виступають у взаємозв'язку і знаходяться у відносинах взаємовпливу, оскільки такі ж відносини характерні і для відповідних мотивів.

8. Основною умовою формування мотивів учіння англійської мови у студентів вищих навчальних закладів виступає учбова діяльність, побудована на основі особистісно-діяльнісного підходу плюс елементи механізму формування мотивів "зверху вниз".

Отримані в ході дослідження результати, запропоновані шляхи та методи формування і розвитку мотивів професійного досягнення, пізнавальних та комунікативних спонук можуть використовуватися професорсько-викладацьким складом вищої школи з метою підвищення академічної активності студентів, їх ініціативності та стимулювання науково-дослідної роботи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективними є такі напрями подальшої роботи: дослідження динаміки становлення комунікативних мотивів та мотивів професійного досягнення, вивчення взаємодії мотивів у складі мотиваційного синдрому учіння студентів з профілактикою домінування негативних спонук учіння у цьому віці, вивчення впливу особливостей викладання аспектів англійської мови на формування окремих мотивів учіння, дослідження залежності процесу формування мотивів учіння від індивідуальних особливостей студентів, вивчення специфіки мотивів учіння окремих навчальних предметів.

Основний зміст дисертаційної роботи відображений у таких **публікаціях** автора:

Сметанський М.І., Красногорова І.Б. До проблеми формування професійних мотивів у процесі викладання англійської мови // Збірник наукових праць. – Хмельницький: Видавництво АПВУ, 1996. - № 2. – Ч 3. – С. 124-127.

Красногорова І.Б. Проблема вивчення усвідомлюваних мотивів учіння студентів // Наукові записки. Серія: педагогіка і психологія. – Тернопіль, 1998. – С.5-9.

Красногорова І.Б. Формування мотивів учіння та особливості контингенту студентів //

Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця, 1998. – №4. - С. 91-96.

Красногорова І.Б. Мотивуюча роль емоційних переживань у навчальній діяльності студентів // Соціологізація особистості: Міжкафедральний збірник наукових статей / За заг. ред. А.Й.Капської. – К.: НПУ, 1999. – Випуск 1. – С. 119-126.

Красногорова І.Б. До проблеми формування комунікативних мотивів учіння англійської мови у студентів вищих навчальних закладів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – Вінниця, 1999. - №1. – С. 57-61.

Красноголова І.Б. Формування комунікативних мотивів навчання англійської мови у вищому навчальному закладі // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Науково-теоретичні і методичні засади конструювання змісту професійної освіти”. – Вінниця, 1998. – С. 160-166.

Красноголова І.Б. В.О.Сухомлинський про роль емоцій у педагогічному процесі та сучасна теорія мотивації // Матеріали Четвертих Всеукраїнських педагогічних читань “Василь Сухомлинський і сучасність / За ред. М.Я.Антонця. – Вінниця, 1997. – С. 155-158.

Красноголова І.Б., Зарубінський О.О. Виховання еліти: підходи до вирішення проблеми в приватних школах Великої Британії // Матеріали Всеукраїнських науково-практичних конференцій: “Гімназійна освіта: минуле і сучасність”, “Елітарна освіта у кризовому суспільстві: шляхи становлення та виживання”. – Кіровоград: Українська гімназія, 1996. – С. 90-91.

Smetansky M., Krasnogolova I. Some aspects of the Professional Motives of Learning Formation // Materials of the 3-rd National TESOL Ukraine Conference “Multiplicity and Diversity of TESOL Experiences”. – Vinnitsa, 1998. – P. 115-118.

Красноголова І.Б. Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01. – теорія та історія педагогіки. – Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського, Вінниця, 1998.

У дисертації розглядається проблема формування мотивів учіння англійської мови у студентському віці. Визначається зміст мотиваційного синдрому учіння на основі таких критеріїв: дієвості мотиву, його відповідності провідній діяльності та віковим особливостям суб'єкта учіння, зв'язку з позитивними емоційними переживаннями. Встановлюється оптимальна структура мотиваційної сфери студента з точки зору роботи над англійською мовою як профільним предметом, обґрунтовуються шляхи, механізми та способи формування мотивів учіння студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: мотиви учіння, мотиви професійного досягнення, пізнавальні мотиви, комунікативні мотиви, мотиви уникнення негативного емоційного досвіду, мотиваційний синдром учіння, мотиви преферативного домінування.

Krasnogolova I.B. Students' Learning Motives Formation in the Process of the English Language Teaching. – Manuscript.

The dissertation for the degree of the Candidat of Pedagogical Science on speciality 13.00.01 – Theory and History of Pedagogics. – Vinnitsa State Pedagogical University named after M.Kotsuybinsky, Vinnitsa, 1998.

In the dissertation it was viewed the problem of motives of the English language learning formation in the students age. It was defined the contents of motivational syndrom of learning based of such criteria as motive's activity, its correspondence to the leading activity and subject's of learning age peculiarities, its connection with positive feelings. It was stated the optimum student's learning motives structure from the point of view of his work at the English language as profile discipline, it was also grounded the ways, mechanisms and means of High School students' motives formation.

Key words: motives of learning, motives of professional achievement, cognitive motives, communicative motives, motives of negative emotional experience avoidance, motivational syndrom of learning, motives of preferable domination.

Красноголовая И.Б. Формирование мотивов учения студентов в процессе преподавания английского языка. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01. – теория и история педагогики. – Винницкий государственный педагогический университет имени М.Коцюбинского, Винница, 1998.

В диссертации рассматривается проблема формирования мотивов учения английского языка в студенческом возрасте.

Во введении обосновывается актуальность исследования, определяются его цель, объект, предмет, формулируется гипотеза и задания, освещается научная новизна, теоретическая и практическая значимость исследования, формулируются основные положения, выносимые на защиту, описываются формы апробации работы.

Первый раздел посвящен анализу состояния разработанности проблемы в исследованиях отечественных и зарубежных ученых, определению исходных положений, путей и методов формирования мотивов учения в студенческом возрасте.

В работе отмечается, что основными направлениями современных исследований мотивационной стороны учения есть попытки определить виды мотивов учения, их относительное значение для успешности процесса приобретения знаний, умений, навыков. Изучаются пути и методы перестройки стимулов учебной деятельности под влиянием факторов разного вида, роль различных моментов психической жизни человека, которые имеют большое значение для формирования основ мотивации и т. д.

Указывается на снижение роли учебно-познавательных мотивов учения в студенческом возрасте по сравнению со школьным. Отмечается, что в студенческом возрасте ведущую роль начинает играть профессиональная направленность студентов, их ориентация на будущее, которая часто носит откровенно прагматический характер.

В результате теоретического анализа проблемы делается вывод о необходимости отбора мотивов для их целенаправленного формирования и развития на основании определенных критериев. Такими критериями нами выделяются и обосновываются действенность мотива, его соответствие ведущей

деятельности и возрастным особенностям субъекта учения, связь с положительными эмоциональными переживаниями. На основании этих критериев определены мотивы преферативного доминирования: дискретные мотивы профессионального достижения, а также познавательные и коммуникативные мотивы учения.

В исследовании отмечается, что основным условием формирования мотивов учения английского языка являются определенным образом организованная учебная деятельность в сочетании с элементами механизма формирования мотивов “сверху вниз”. Такой специальной организацией учебной деятельности, способной повлиять на мотивационную сферу субъекта учения будет ее построение на основании личностно-деятельностного подхода.

На основании анализа литературных источников и опыта практической деятельности выделяются условия формирования мотивов профессионального достижения, познавательных и коммуникативных мотивов учения студентов. Делается вывод о том, что они четко не разграниченными, а находятся в отношениях взаимосвязи и взаимовлияния, поскольку такие же отношения характерны и для соответствующих им потребностей. Подчеркивается необходимость дальнейшей экспериментальной проверки сделанных заключений.

Во втором разделе освещаются результаты экспериментального исследования мотивов учения английского языка у студентов высших учебных заведений. Проанализировано исходное состояние мотивов учебной деятельности студентов, их влияние на результативность процесса учения: определены доминирующие мотивы овладения английским языком в целом, как конечной перспективной цели, мотивы работы над отдельными аспектами языка и видами учебного материала, осознанные причины снижения активности студентов в процесс работы как над языком в целом, так и над отдельными его аспектами, изучено отношение студентов к оценке как внешнему фактору мотивации, определена иерархия мотивов учения, прослежена ее вариативность в зависимости от года обучения, факультета, уровня успеваемости, определены задачи и перспективы формирования и развития мотивационной стороны учения.

На следующем этапе экспериментально исследовалась оптимальная, с точки зрения работы над английским языком, структура мотивационного синдрома учения студентов, проведен математический анализ полученных данных, направленный на установление связи между уровнем сформированности мотивов учения, структурой мотивационного синдрома и выделенными нами критериями преферативности формирования мотивов. Определено, что процесс формирования и развития мотивов учения должен быть направлен не только на повышение общего показателя интенсивности мотивационного синдрома учения, а на формирование определенной его структуры. Это должен быть процесс формирования не одного определенного мотива, а их триады: мотивов профессионального достижения, познавательных и коммуникативных при одновременном снятии или сведению к минимуму мотивов избегания отрицательного эмоционального опыта. Отмечено, что последние влияют на характер чувств, переживаемых студентом во время занятия, и способствуют формированию устойчивого эмоционального отношения к процессу работы над английским языком.

В работе представлена модель и организация формирующего эксперимента, проанализированы его результаты. Экспериментально обоснованы пути, механизмы и способы формирования мотивов учения у студентов высших учебных заведений. Сформулированы практические рекомендации по организации процесса формирования и развития мотивов учебной деятельности студентов, определены перспективные направления изучения мотивационной стороны учебной деятельности.

Ключевые слова: мотивы учения, мотивы профессионального достижения, познавательные мотивы, коммуникативные мотивы, мотивы избегания отрицательного эмоционального опыта, мотивационный синдром учения, мотивы преферативного доминирования.